

Víctor Català
Solitud

VÍCTOR CATALÀ

Solitud

Edició de Jordi Cornudella

Lectures de Maria Callís, Enric Casasses,
Najat El Hachmi, Raül Garrigasait, Mercè Ibarz,
Lola Miquel, Vicenç Pagès Jordà i Toni Sala

Edicions 62

Barcelona

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de l'editor qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa a les sancions establertes per la llei. Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47). Tots els drets reservats.

El paper utilitzat per a la impressió d'aquest llibre té la qualificació de paper ecològic i procedeix de boscos gestionats de manera sostenible.

Primera edició: novembre del 2021

© Hereus de Caterina Albert i Paradís, 2021
© de l'edició i la justificació: Jordi Cornudella, 2021
© de les lectures: els autors respectius, 2021

© d'aquesta edició: Edicions 62, s.a.
Diagonal 662-664 – 08034 Barcelona
info@grup62.com
www.edicions62.cat

Fotocomposició: La Letra, S.L.

Dipòsit legal: B. 17.368-2021
ISBN: 978-84-297-7985-1

TAULA

Justificació. *Jordi Cornudella* 7

Solitud

I. La pujada	17
II. Fosca	33
III. Claror	46
IV. Neteja	62
V. Sumant dies	76
VI. Rondalles	91
VII. Primavera	105
VIII. La festa de les roses	113
IX. Gatzara	124
X. Relíquies	138
XI. Mal de muntanya	150
XII. Vida enrere	163
XIII. El Cimalt	179
XIV. En la Creu	204
XV. La relliscada	225
XVI. Sospites	242
XVII. La nit aquella	255
XVIII. La davallada	268

TAULA

APÈNDIXS

1. El Sol de Murons	273
2. Al llegidor. <i>Pròleg rebutjat per l'editor a la primera edició (1905)</i>	280
3. Al llegidor. <i>Pròleg publicat a la primera edició (maig 1905)</i>	284
4. Uns mots. <i>Pròleg a la cinquena edició (1946)</i>	286

LECTURES

El peu de Sant Ponç. <i>Maria Callís</i>	291
La plenitud anhelant de son ànima i la sobrera ventura de son cos. <i>Enric Casasses</i>	295
Una novella pionera i irreverent. <i>Najat El Hachmi</i>	301
Un botó de foc. <i>Raül Garrigasait</i>	307
Ballar amb les paraules. <i>Mercè Ibarz</i>	312
L'ànima d'una dona. <i>Lola Miquel</i>	316
Les dues ermites. <i>Vicenç Pagès Jordà</i>	325
La muntanya tràgica. <i>Toni Sala</i>	330

I
LA PUJADA

Passat Ridorta havien atrapat un carro que feia la mateixa via que ells, i en Matias, amb ganes d'estalviar el delit, preguntà al carreter si els volia dur fins a les collades de la muntanya. El pagès, rialler i encantat de trobar una estona de conversa, li féu de seguida lloc a son costat en la post travessera, i digué a la Mila que s'ajouqués darrere d'ells, sobre el bossat. Ella guaità amb agraïment an aquell home desconegut, que li feia semblant mercè. Malgrat la bona cama que tenia estava fadigada. Son marit li havia contat que de Llisquents, on els deixà l'ordinari, fins a Ridorta hi havia cosa de mitja horeta, i ja feia cinc quartassos que caminaven quan vegeren negrejar el campanaret del poble dalt del turó verdelós: d'aleshores fins a trobar el carro havia passat un altre quart llarg, i entre el solei, la polseguera i la contrarietat, li havia donat un gran malhumor a la pobre dona.

Tantost encauada en son niu de l'estora, amb el farcellet de la roba al caire i l'esquena arrimada a un coster, se desféu el mocador que duia com una teuladeta sobre la cara i agafant-lo pels becs l'esbategà contra les galtes. Estava acalorada, i l'aire fresquívol del mocador li passà per coll i polsos com una manyaga dolça i una mica es-

garrifadora que la resseguí tota: mes, al parar de ventar-se, se trobà més reposada i serena per a guaitar les bel·leses d'aquells camins que tantes vegades li havia ponderat en Matias.

Mirà d'una banda i altra. Per darrere del carro fugia cap avall, fent tortes i esbiaixades, la carreterota veïnera, plena de sots, de roderes fondes i de crestes de fang ressec, que el pas de les rodes anava escantellant poc a poquet, amb catxassa tan perfidiosa que fins al pic de l'estiu no les deixaria mal arranades. Aleshores la carretera se llivellaria amb matalassos de pols per una temporada, fins que la torressin a malmetre els xàfeces tardorencs.

A l'esquerra del carro s'aixecava un marge alterós, més eixit de dalt que de baix, com a punt d'esllavissar-se sobre el camí però contingut per paretotes seques i desiguals, ventrudes açà i allà i més perilloses que el marge mateix. Al cim s'arrapaven les tanques de les feixes, fetes a trossos amb atzavares associades, quines fulles, testes i polpudes, ferien l'espai com glavis apomellats, i a trossos amb tamaris de brancada bellugadissa o rengleres d'arns, que allavors començaven sa blanca florida tota enrodonada de punxes.

De l'altra banda, i a cosa de cana i mitja per sota la carretera, s'estenia el pla de Ridorta, abraçat al turó i tot ell dividit en partions simètriques, mateix que un gran tauler d'escacs. Aquestes partions eren els horts de regadiu, la riquesa del poble, esmerçada a bocinets entre tots els veïns mercès a antics establiments emfitèutics. Aleshores s'hi veien virolejar arreu les notes frescals i alegres de la verdura tendra, clapejant la grogor colrada del terror, enmig dels viarons d'aigua clara, que espurnejaven al sol com llenques d'espill.

La Mila quedà ullpresa de tanta hermosura. An ella, la filla de la gran planúria, magra per falla de braços, d'aigua i d'adob, li semblà que no podia esser veritable, sinó que la veia per virtut d'un miratge fantasiós, aquella altra planúria petiteta que, enclosa entremig d'un turó ple de cases i d'unes muntanyes de pedra crua i erma, tenia tan feconda i riallera vida. Ni un pam de lloc vagatiu, ni una mala herba xuclant-se els suc del terror! Tot conreuat, tot girat de sota a sobre per l'aixada o per la fanga, tot amanyagat i servit a tall de senyor, i tot fruitant superbament, amb una gran lliberalitat d'amor i de bonavolença!

Allà baix, en la terra de la Mila, la gent s'esgranava pels camps espaïosament, posant força tros entre uns i altres, i per les vores i marges amplíssims, coberts de brostam i mengia de tota mena, verdejaven al sol els lluerts i pasturaven les herbotes resseques quatre vaques magres, que reganyaven el costellam despullat com unes graelles i uns ossos de les anques tan punxeguts que cuidaven a foradà'ls-hi la pell. An aquí no se n'hi veia una de bèstia de mal profit, mes les persones s'hi estaven espesses com els dits en les mans: una munió de dones, com peces del gran joc, escampades arreu pel tauler, bellugaven, feineres i escarrassades com abelles, masegant la terra, fent muntar i baixar les poulanques, calçant la vianda, o reposant sota la pampolada d'una figuera: totes amb les faldilles doblegades, els mocadors sobre la cara i braços i cames nus, adobant-se i embrunint-se al sol.

La Mila, tot guaitant-se-les, sentí que se li esbatanava son ànima calda de terrassana i que un anhel, una fallera dolçament afogada, l'empenyia a baixar del carro, a ficar-se per aquells horts i grapejar també, com les dones aquelles, la terra tèbia, les fulles humides, l'aigua regalada

que s'esmunyia pel mig de les balques, quines flors d'or capejaven senyorívolament arran de marge.

En Matias havia tingut raó: era bonica i riallera l'encontrada de Ridorta, d'aquell poblet amuntegat dalt del turó i voltat per l'anella vistosa d'una faixa de pla; i essent l'encontrada alegre, no podia pas esser tan trista com algú havia anat a contar-li an ella, l'ermita de la muntanya. La Mila es figurà que semblaria un niuet penjat en un arbre, i que així que trauria el cap a la finestra veuria sota seu la meravella d'aquell gran clap esbalaïdor. Oh, si amb el temps pogués tenir-ne un per a ella, per a menar-se'l a son gust, d'hortet mirífic, ja no li doldria haver deixat la seva terra per sempre més!

Animada per semblants pensaments, se girà, desitjosa d'enraonar-ne amb el seu home; mes, a la vista de les dues esquenes que se li adreçaven al davant, les paraules se li fongueren en la llengua, i la idea animadora que anava a eixir de son cau se n'hi tornà sobtadament endedins com una bestioleta poruga.

Els dos homes conversaven catxassudament; sense fixar-s'hi, ella entresentí els mots *fredor... tristesa... vedells... massa alt...*, però no va saber de què parlaven perquè el cor i el pensament li fugien del carro, entornant-se-n'hi cap a la terra. Mes l'encís ja estava romput i la terra, bella i tot com suara, no logrà revifar-li el caliu d'aquell primer anhel. Amb un deix de tristor desvià la mirada, enlairant-la: el cel era un gran badiu ple de claror encegadora que feria dolorosament els ulls assadollats... Mirà pel trauc que quedava entre els dos homes: quelcom verdejava uniformement al lluny, com una bella catifa estesa... Tornà a fixar-se en les dues esquenes: una, la del pagès, era magra i ossosa, com les vaques aquelles de la gran planúria, i por-

tava enganxada, talment com si li fes de pell, una camisa de bordets esmolats que sentia a suor i a terregada. L'altra esquena, ampla i tova com un coixí, semblava voler eixir-se del gec negre que l'oprimia, tibant d'aixella a aixella amb una amenaça constant d'estripar-se.

«Com s'ha engreixat aquest home del casament ençà!», pensà la Mila, reparant novament que tot se li havia empetitit, fins al punt de fer-lo semblar estrafet i enfarcellat com un tarlà. El mateix barretet de feltre, que abans li estava tan bé, anava poc a poc prenent-li aires de solideu de capellà, i en aquell punt, a cada banda de solideu se li eixamplaven les dues orelles, enceses i transparentes contraclaror, mateix que dues anses de vidre espès. Més avall, la ratlla travessera del coll planxat, ressortint de la negror del gec i del to calent del bescoll carnós, tenia fredors crues de marbre.

L'ombra que feien els dos homes abrigava a la Mila com un mantell fresc, i ella se sentia bé en son jóc del bos-sat, tota arrupida de cos i reposada d'esperit.

El carriot, mentrestant, marxava gansonerament, tan gansonerament que s'hauria dit que bellugava sobre si mateix sense moure's del seti, com si no tingués més afer que escantellar les crestes del camí. De quan apuntava un arbre al davant fins que el deixaven enrere, s'hauria pogut resar descansadament una part de rosari; i aquella gran parsimònia bressadora acabà per esmortir l'animació de la dona, fent-li venir ganes de jaure i dormir en qualsevol banda.

Estava ja tipa de guaitar les esquenes, el cel i la coloraina dels horts, i els nirvis del coll li dolien de tant mantenir el cap girat. L'espolsà com per a llençar-ne l'enterbolicament dolorós, i cercant bona positura, se quedà immòbil,

d'esquena a un coster i de cara a l'estora frontera: una boniquesa d'estora tota filagarsada que semblava una xarxa espessa de seda groga, ben espurnada d'estels d'or, per la claror que hi rebotia de l'altra banda de marge. Invasada per dolç recolliment, se li posà davant dels ulls un tel vermell, després blau, després negre...

Un patac a l'espatlla la despertà de cop.

—Ai! ¿Què hi ha? —murmurà pertorbada.

—Ànsia, que hem de baixar! —li feia el seu home, ja dret dalt del carro aturat.

Ella es desensopí, s'aixecà tambalejant i saltaren a terra.

—Salut, company, i Déu vos ho pac!

—Salut, ermità amb la companyia! Ja pujaré a veure-vos per Sant Ponç!

—Pugeu! Vos convido a beure...

—S'aprecia... Adéu-siau!

—Adéu-siau!

La cara del pagès, vermella i lluenta com un fons de perol, s'eixamplà amb una gran ganyota riallera; estirà llargament les regnes, com si fossin de goma, engegà quatre crits reposats d'*arri, gavatx!*... i el carro reprengué la seva via catxassuda carretera enllà, deixant darrere seu a marit i muller, arrambats a la paretota seca del marge, amb un aire tot encantat.

—¿Ets sentit? —féu lentament la dona—. T'ha dit ermità...

—Perquè li he contat que anàvem a l'ermita.

—Me fa migranya, això... —afegí ella, mirant vagament cap al lluny.

—Què?

—Això... Què vols que et diga!... Me sembla que no escau a un jove aquest ofici de... de vell o de xacrós...

—Beneita!... Tant és un ofici com un altre.

I l'home es posà a picar de peus per a fer-se baixar les calces, que se li havien arronsat comes amunt.

La Mila també s'espolsà les faldilles, llençant un sospir.

Quan les calces li campanejaren ran de les clivilles, en Matias passà la verga que duia pel lligat del mocador, on tenia quatre peces de roba, i se la posà a l'espatlla.

—¿Que anem?

Ella es ficà el farcell sota el braç.

—Anem.

Quatre passos més avall s'estroncava la paret seca i el marge s'obria fent pas a un camí. Era una mena d'esgratinyadura fonda i desigual, amb tot el llit ple de còdols nets i rodoladissos: una de tantes arrugues de la immensa faç de pedra de la muntanya per on s'escorrien a xòrrecs les llàgrimes del cel, els aiguats de les tempestes hivernenques.

Un darrere l'altre emprengueren el camí: ell xiulant entre dents, ella poc a poquet i girant-se els peus cada quatre passos.

Encara no n'havia fet cinquanta que s'aturà.

—¿Que ja et canses?

—És tan dret, això!

—En diuen la Canal de Trenca-cames... A l'hivern fa de mal passar-hi.

—¿Més que ara?

—Ara rai!

Però, descobrint de cop un núvol en la mirada d'ella, afegí alegrement:

—Veïssis pel Barranc Negre! Allà pla hi ha pena de la vida!

—¿I tots els camins són així?

—Això són les dreceres, dona! El camí veritable és més

amunt, sobre Murons, però les dreteres són més avinentes. Avui les trobes costoses perquè no hi estàs feta a anar per la muntanya, mes quan ho tingues per consabut no voldràs passar enlloc més. Veus? Això mateix que anant amunt és pitjor que una escala, baixant dona gust: sembla que un se despenja per una corda, les cames no poden aturar-se i el camí dura un pensament.

Ella llençà un sospir, i tornaren a caminar. Sota sos peus els còdols bellugaven seguidament, i les romegueres de les vores se'ls hi arrapaven a les robes com manats de garfis.

Poc a poquet ell deixà de xiular i an ella el farcellet començà de pesar-li com un pedral. Cinquanta passos més i s'arrambà al marge, sense respir.

En Matias, que anava endavant, va tombar-se.

—¿Altra vegada, noia?

—No puc... més...

—I a fe que no podem torbar-nos gaire: amb no res serem a ram de sol.

—¿Que encara manca força?

—És clar! Si tot just comencem!...

Ella tingué un sobresalt.

—Reina del cel! ¿Tot just comencem, i de les quatre de matinada que rodo món?

Ell se posà a riure.

—Tot just comencem la muntanya, dona!... No et neugitegis, que ja arribarem a l'hora. —I girà el cap per a esbrotar un galleran de la vora.

La Mila aleshores li clavà les ninetes, aquelles ninetes plenes d'angúnia i de desconfiança.

«Veiam si hauran tingut raó els avisos i si aquest home m'enganyarà una vegada més amb totes les seves ponderacions!», pensà, sentint un clau al cor i apartant-se del marge.

Ell l'animà.

—Així, dona! Quatre cops de coll i serem a la Fita...

—No fos aquest farcell!...

Però en Matias féu el distret, i tornaren a muntar en silenci.

La Canal era cada cop més dreta i treballosa; els peus els hi relliscaven seguidament sobre el codolar i tenien que agafar-se als matolls de les vores per a no perdre camí. Llurs panteixos alenosos espantaven les sargantanes, que s'amagaven cuetejant, mateix que esperitades, i les branques tendres dels gallerans els hi assotaven la cara encesa i perlejant de suor. En Matias tenia el barretet de feltre al clatell i el coll planxat fluix com una moca.

El marge s'aterrava de tant en tant per a fer pas a un olivet, i tornava a pujar de seguida a banda i banda, encaixonant-los i no deixant-els-hi veure més que la llenca esplendent del cel sobre sos caps. En un d'aquells olivets hi vegeren un parell aturat amb l'arada sota una olivera, i allà prop el llaurador fent beguda, assegut a terra. Els animals mosquejaven, ventant-se amb la cua i potejant; l'home tenia a les mans una ceba com el puny, i al costat un cantiró de terra negra. Les oliveres, ajuntant les branques per damunt d'ell, teixien sobre el cel un gran arc de filigrana argentada, i a baix, entre rengle i rengle, la terra remoguda feia amples franges de color de mangra.

La Mila guaità amb enveja al pagès, murmurant:

—Si gosés li demanaria una tirada d'aigua... Tinc la gola com esca!

—Jo també... Entrem-hi.

Entraren, begueren i conversaren una mica. En Matias contà novament que anaven a l'ermita, i la Mila se sentí novament inquieta i mortificada sense saber per què.

Després tornaren amunt, amb els còdols rodons i relliscosos sota els peus i a cada banda, pels marges escarbotats, esteses de romegueres i espinavesses que els esgarrapaven seguidament, com urpes d'animalons folls.

An en Matias li vingué un cop de tos, i un aucellet, un milhomes que s'estava aturat en la punxa d'una atzavara, fugí, llençant un piulet viu i penetrant.

Malgrat l'ombra que omplia les profunditats de la Canal, hi feia en aquella beina una estrenyor de pic d'estiu. La Mila se sentia la camisa enganxada a l'esquena, molla com si acabés de traure-la de la bugada, i el cor li debatgava esvalotadament.

De cop el camí es retorçà en colzada violenta i s'adreçà enlaire com si anés a saltar un obstacle. La Mila aleshores llençà un crit de sorpresa, trobant-se inundat de resplendor tot el cos, bo i tenint encara peus i cames submergits en la fosca de la Canal.

Aquesta s'havia acabat i el torrentó, esqueixant-se en tres branques, prenia la forma d'i grega invertida; dues de les branques queien cap avall, encamellant un gran estrep de la muntanya, i la terça, una mica de gairell, seguia muntanya amunt. En la juntura de les tres branques feia un planell estiregassat, en aquella hora ple de sol com a baix a la plana.

—Aquí podem reposar-hi una mica —féu en Matias.

La Mila no esperà que ho repetís, deixant-se caure a terra cruixida, masegada, amb subzades als polzes i a les plantes dels peus, com si tingués una gran febrada.

Se guaità les botines: malaguanyades! D'aquella feta mai més serien altres... I pensà que si ell li hagués contat la veritat sobre aquells camins que havien de fer, s'hauria pogut posar espartenyas i no destruir bojalment el calçat de quan se va casar... l'únic bo que tenia.

Per a ofegar el disgust, aixecà el cap.

A la dreta, la Canal se precipitava en davallant tan recte que de dalt estant semblava un pou esberlat. Al veure-ho, la Mila es féu creus de que hagués pogut enflar-s'hi. Allò no era camí per a persones de Nostre Senyor, sinó per a cabres o facinerosos.

Banda allà de la Canal, estesos pels pendissos i rampants, hi havia olivets de soques esparracades; banda açà era un roqueter sembrat de claps de garrigues i timó florit, quina flaire esventada arribava fins a dalt com puríssim alè d'àngels.

L'altra cama de la i grega, la de l'esquerra, anguilejava més estesa, escondint sa fi en un replec de la muntanya; i entre cama i cama el primer estrep s'inflava i enrodonia en forma de pit de dona, fent-li, per a major retirada, de mugró una escreixença o menhir natural que cloïa el planell per la banda del pla, destacant, fortament retallat, sobre la clarícia del cel. Al peu d'aqueix mugró hi havia rastres d'una graonada de carreus ciclòpics, i damunt d'ells, encastat horitzontalment en la roca viva, un tros de pern de ferro, tot menjat del rovell.

—¿Saps on som? —preguntà de sobte en Matias.

—¿Com vols que ho sàpiga si no havia estat mai per aquestes terres?

—Doncs som damunt del Roquís Petit. Ja saps que són tres els Roquissos: el Roquís Gros, el de Sant Ponç i aquest. D'això —i li signà el mugró del davant— se'n diu la Fita dels Moros. Per temps diu que hi tenia el rei moro un guaita que vigilava del matí al vespre la muntanya sense poder cloure els ulls ni moure peu en tot el dia, baix pena de la vida.

—I l'ermita, ¿on cau?

—Allà baix, darrere teu, al girant del Roquís... Veuràs, aixeca't, que t'ho signaré.

Ella s'aixecà sense ganes, i ell, d'esquena al pla, estirà el dit cap a garbí.

—¿En aquella muntanya tan fosca?

—No; allò és el Roquís Alt. Goita més ençà. ¿Veus el jaç del Barranc Negre com una bena que lliga les barres d'aqueixa altra muntanya més baixeta? Doncs el barranc surt del Coll de Sant Ponç, i banda avall del coll hi ha l'ermita.

—Bon Déu! ¿Fins allà s'ha de pujar?

—No, dona! Nosaltres trenquem en el primer biaix que rosseja: és el corriol.

—¿Bé es deuen veure de l'ermita aquells horts tan bonics de baix?

—De l'ermita mateixa... no. D'on se veuen és d'aquí.

I en Matias, atravesant el planell, s'enfilà a la graonada de la Fita. La Mila volgué fer lo mateix, però les cames no li abastaren: cada carreu tenia mitja cana d'alçària.

—Senyor, quins escalons!

—Són fets dels moros... Diu que per temps tot n'era ple de moros. Veuràs, dóna'm les mans... Oidà! Ara arrapa't aquí, i mira...

La Mila tingué com un esvaïment. La immensa buidor s'obria davant d'ella, a manera d'urna d'un món absent, i tan sols en baix, molt en baix i fins lluny, molt lluny, s'estenia encalmat, com un pòsit meravellós de la daurada tarda primaveral, el pla dels horts, Ridorta, un altre pla més gran i altres i altres pobles, tots ajocats com vols de tortres enmig d'un entrellat de comes, arbredes i camins; la vista els perdia en l'esborrament dels últims termes, en les blavors tèrboles de l'horitzó.

La dona juntà les mans beatament.

—Quina boniquesa de cosa!

—¿No t'ho deia que t'agradaria? —I ell, satisfet, se posà a dir-li els noms de tots els pobles i tossals que es veien.

La Mila, enartada, vençuda, abraçava amb una ampla mirada cercolar l'espai, com si volgués estergir-se al fons de les nines aquella visió encisadora. No s'hauria recordat de moure's si en Matias, saltant de relleix en relleix, no li hagués dit, rient:

—¿Encara no en tens prou, minyona?

Aquella pregunta la remeté a la realitat; però abans de baixar amb recança de la Fita donà encara una darrera mirada plena d'encegament.

La cua de la i grega que anava muntanya amunt no era tan enasprada com la Canal, però el sòl, net de còdols i gratat en la pedra viva, era ple de caires i rebaves que macaven la polpa dels peus més que els còdols mateixos.

El cansament que duien i que els hi havia fet ressortir l'estona d'aturada els hi treia les ganes d'enraonar. Puja-ven capbaixos i en silenci; mes la Mila, tot sentint davant seu l'esbufec intermitent d'en Matias, pensava en la greixosa del seu home, que tanmateix començava ja a fer-li nosa.

«Té tan bon fetge! Se posarà com una marebalena!...».

I per primera vegada li acudí el presentiment de que aquell esser, fresc com un mató, se xacraria aviat i patiria de mal d'asma.

En Matias fou aquesta vegada el primer d'aturar-se.

Quan la seva dona l'atrapà, deixant-li caure al damunt una mirada freda, li digué amb sequedat:

—Podies dir-m'ho que estaríem tant pel camí, que hauria dut una queixalada... El cor se'm fon...

—Coratge, dona! A un tret tenim el corriol, i arribant al corriol s'és a casa.

—Ja la conec la teva manera de fer-ne via en tot —respongué ella tristament.

Ell no replicà, i tornaren a caminar.

Però en Matias havia dit veritat, aquesta volta: a pocs passos trobaren el corriol.

—Aturem-nos una mica més, si vols... —féu ell.

—Això és pitjor que el purgatori! —digué ella per tota contesta.

S'assegueren. En Matias tragué la bossa del tabac i començà un cigarret. La dona es llevà el mocador del cap, l'espolsà, i com ja no feia calor, se'l deixà fluix al coll.

Tot just tenien mitjançat el Roquís de Sant Ponç, que d'un costat seguia enlairant-se, tot enrojolat pels esclats taronjosos del sol baix, i de l'altra banda relliscava en estimbades i pendissos que s'omplien ja de grans taques blaves.

De pla no se'n veia rastre ni sospita, i el cel estenia de banda a banda sa blancor grisenca de perla, una mica endaurada cap a l'horitzó, sobre el que passejaven lentament, lentament, i d'esquerra a dreta, ramades de nuvolets de nacre, que mudaven de forma i de color tot fent sa via. Mirant-se'ls distretament, la Mila descobrí enmig d'ells un pic negre, com un pic de mosca, que poc a poc s'anà engrandint, engrandint...

—¿Què és allò? —preguntà an en Matias.

—Deu ésser un corb.

—Ara se suspèn sobre aquell cantó de la muntanya...

—Just, sobre la Nina... Deu flairar quelcom que els de Sant Ponç hauran llençat al Barranc. El mas cau sota per sota de la Nina.

—¿Per què en diuen això?

—Perquè, segons de quins indrets, sembla un cap de noia, amb el cuot punxegut rere el clatell. Un dia te l'ensenyaré de sobre el Bram... A trenc d'aua és blava com el cel i sembla una pintura.

En Matias callà, amb la mirada perduda al lluny, i la Mila, al veure'l amb aquell posat de dolça mansuetud, pensà que qualsevol el pendria per un santet de naixença. Mes de sobte, com si aquell aire la ferís amb una segreta agullonada, la dona desvià l'esguard estremint-se fortament.

Amb el cigarret als llavis, en Matias s'aixecà i enfilaren el corriol.

Era un corriol estret i llis com l'esmoladura d'una roda colossal que hagués passat per aquell lloc durant segles. Anava cap a garbí, i així que s'havien donat uns quants passos per aquell corriol, s'adreçava la bomba immensa del Roquí Gros, omplenant l'espai, dominant-ho tot i senyorejant com únic sobirà, embolcat en son esplèndid mantell d'ombres blau-morades que arrossegaven majestuosament damunt fondals i baumes, donant an aquells llocs un aspecte imposador que corprengué a la Mila.

D'aquell Roquí, encara llunyer, se'n desprenia una alenada freda, una estranya alenada d'hivern que sorprenia ingratement les carns plenes de sol de primavera, ferint-les amb un sobtat impuls de tornar arrere. En la Mila fou tan viu, aquell impuls, que s'aturà en sec. Aleshores percebí una remor sorda, que venia de no sabia on, com un rumflet de bèstia gegantina que s'hagués adormit fadigada.

—¿Què és aquesta fressa, Matias? —preguntà inquieta.

—L'udol del Torrent de Mala-sang, que escup l'aigua del Bram.

Aquelles paraules recordaren a la Mila lo que el seu marit li havia contat de les aigües miracloses que feien venir gana als desmenjats i curaven a persones i bèsties de totes les xacres de la incondícia i el neuliment: l'escròfula, els brians, les llagues sucoses, les corrípies velles, les grànances malignes...

I mentres ella pensava en mals i miracles, el corriol, pujant, pujant i revirant-se, donava la volta al Roquís, penetrant poc a poquet en la regió de les ombres fredes.

Tot de cop la Mila va aturar-se, i després se girà en rodó. Una gran impressió la suspengué. Reina del cel, el camí que havien fet!

Sota seu no es veien més que onades de muntanyes, de muntanyes immenses i silencioses que s'ajeien, s'aplana-ven, se submergien en la quietesa ombrívola del capvespre que, com una boira negra, se les hi estenia al damunt, amortallant-les.

La Mila hi cercà en aquell desert blau la taca alegre d'una fumerola, d'una caseta, d'una figura humana... però no hi descobrí res, ni la més petita senyal que denunciés la presència i la companyia dels homes.

—Quina solitud! —murmurà aterrada i sentint que el cor li devenia, d'improvís, tant o més obac que aquelles pregoneses.